

Για να γράψει τον πρόλογο ο καθηγητής μου, Φιλολόγος, με φιλοσοφική παιδεία και περίσσια σοφία, έπειτα από τόσα που είχε ακούσει για τους Αετούς της Καρίτσας δεν πίστευε στ' αυτιά του.

Διαβάζοντας και τα γραπτά μου, ζήτησε να πάμε στην Καρίτσα να ιδεί το χωριό, να μιλήσει με κατοίκους και βέβαια να γνωρίσει και να ακούσει τον Μιχάλη Μαλαβάζο να μιλάει για τον παππού του τον «Ρουμάνο», καθότι ήθελε «ιδίους ὄμμασι καί ὤσιν» να έχει μια εικόνα ολοκληρωμένη, ώστε ο πρόλογος να είναι ο καθρέφτης του βιβλίου.

Έτσι και έγινε. Πήγαμε, εντυπωσιάστηκε με αυτά που είδε και άκουσε, και οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ μέσα από την καρδιά μου, για τη μεγάλη τιμή που μου έκανε και έβαλε την υπογραφή του στη γραφή μου.

Πρόλογος

Το βιβλίο «ΟΙ ΑΕΤΟΪ της Καρίτσας» του Βασίλη Βλαχά-κου που κυκλοφορεί είναι ένα αφηγηματικό βιβλίο. Μεταφέρει τον αναγνώστη μακριά από την πνιγηρή ατμόσφαιρα της ζωής μας, με την μαζικοποίηση των πάντων και την αδηφάγο κατανά-λωση. Είναι λοιπόν ένα ευπρόσδεκτο βιβλίο. Η αφήγηση στρέφε-ται γύρω από τη ζωή δύο ανδρών, αδελφών μάλιστα, στο πρώτο μισό του περασμένου αιώνα σ' ένα χωριό του Πάρνωνα.

Η κατάπληξή μας από την παρουσία τους και τα συμβάντα της ζωής τους, το αίσθημα που γεννιέται μέσα μας ανεβαίνει μαζί με την ισχυρή σωματική τους διάπλαση, καθώς ξεπερνάει τα συνήθη ανθρώπινα μέτρα, και μαζί με την ένταση της ζωής.

Είναι σαν να πρόκειται για μυθικές μορφές που κινούνται στα κρᾶσπεδα μιας ζωής που τώρα μπαίνει στον πολιτισμό.

Ο πρόλογος εδώ δεν έχει σκοπό να διευκολύνει τον αναγνώστη προσφέροντάς του μια περίληψη ὅσων μας αφηγείται ο συγγραφέας. Σκοπός μας είναι να

βοηθήσουμε τον αναγνώστη στην κριτική του σκέψη, για να ιδεί τις ενδότερες πτυχές τέτοιων ανθρώπων. Και αρχίζουμε από τον τίτλο του βιβλίου «οι Αετοί της Καρίτσας».

Ο χαρακτηρισμός «Αετοί» εδώ δεν κρύβει κάποιον ιστορικό συμβολισμό, π.χ. δεν παραπέμπει σε κάποιες στιγμές κορυφαίες ιστορικές, αν και οι δύο άνδρες για τους οποίους γίνεται λόγος, διακρίθηκαν σε πολέμους, όπως στους βαλκανικούς του '12 και του '13.

Αετοί εδώ είναι δυο άνδρες του χωριού Καρίτσας που έχουν υπέρμετρη σωματική δύναμη και ευκινησία, μα και ψυχική ολότητα σπάνια, καθόλου συνηθισμένα.

Είναι όπως ο αετός, ο μεγάλος αετός, ο οποίος όταν τα άλλα πουλιά μυριστούν θύελλα, χάνονται τρομαγμένα για να βρουν καταφύγι στα δέντρα, σε υπήνεμα μέρη και μονάχα ο μεγάλος αετός αφήνει το λημέρι του και χάνεται ψηλά, γίνεται άφαντος. Τέτοιος ήταν ο Μιχάλης «Ρουμάνος», μικρότερος από τον αδελφό του τον Κωνσταντή.

Διαβάζοντας το βιβλίο, ο νους μου πήγε και στάθηκε πιο πολύ στο Μιχάλη, κι ας ήταν ο Κωνσταντής δυνατότερος, που σαν άλλος κύκλωπας, μετακινούσε ογκόλιθους, βράχους ολόκληρους σε έκπληξη των συγχωριανών του, και ήταν ένας ήσυχος, κοινωνικός άνθρωπος, ολιγογράμματος σαν τους άλλους.

Κι όμως, ξενιτεμένος στην Αμερική, έβαλε τα γυαλιά σε γυμνασμένους αθλητές της εποχής, μπαίνοντας, άγνωστος αυτός, από το πουθενά στο στίβο. Εύσωμος, χεροδύναμος ήταν και ο Μιχάλης, όπως και ο αδερφός του, αλλά πιο ψηλός και ευκίνητος. Δεν τον χώραγε σπηλιά μήτε σπίτι. Σαν τίναζε το κορμί του, έπιανε πουλιά, πετούσε σαν γεράκι στις κορυφές των βουνών της Καρίτσας και της απεραντοσύνης του Πάρνωνα.

Περνούσε άγρια φαράγγια, εκεί που άλλος πάγωνε να τα περάσει. Τα περνούσε μόνος του, πάντοτε όμως αρματωμένος με τον γκρα. Ευφυία και εξυπνάδα, ευθιξία και φιλότιμο, πάθος προς την ελευθερία που φτάνει ως την αυθαιρεσία και την ανομία. Ζούσε, λοιπόν, ο άνθρωπος αυτός έξω από τον πολιτισμό. Ήταν αναμφίβολα κατσικοκλέφτης, ορεσίβιος τσοπάνης.

Κατσικοκλέφτης ναι, ληστής όμως όχι με τη σύγχρονη έννοια της λέξης.

Ένας τέτοιος ανθρώπινος τύπος, μορφή που ξεφεύγει από τα ανθρώπινα μέτρα, όπου μέσα του εναλλάσσονται πότε-πότε το σκοτάδι του ασυνείδητου, το πρωτόγονο στοιχείο, με τη συνείδηση, με το φως είναι ένα πρόβλημα για τη σκέψη. Πού, λοιπόν, θα τον κατατάξουμε έναν τέτοιο άνθρωπο; Το ερώτημα το αφήνουμε να αιωρείται και θα ξαναγυρίσουμε σ' αυτό, γιατί πρέπει εδώ να ειπούμε δυο λόγια για τον συγγραφέα, τον Βασίλη Βλαχάκο. Δάσκαλος κάποτε, όπως μας διηγείται σε επόμενες σελίδες, σε ένα απομακρυσμένο και ξεχασμένο από τον κόσμο χωριό στον νοτιοδυτικό Πάρνωνα, γνώρισε τον Μιχάλη τον Ρουμάνο και μας τον παρουσιάζει σήμερα με το βιβλίο του, το οποίο, πέρα του ότι είναι τούτο μια κατάθεση στην επιστήμη της Λαογραφίας, είναι και ένα ελκυστικό αφήγημα. Η όλη αφήγηση προχωρεί με αξιόπαινη σοβαρότητα, με μια εξαιρετικά ακριβή, γλαφυρή διατύπωση.

Διηγείται τα συμβάντα, όπως αυτά βγαίνουν από συνεντεύξεις που πήρε από τον ίδιο τον «Ρουμάνο» ή και από πληροφορίες εξακριβωμένες από συγγενείς και κατοίκους της περιοχής. Η αφήγηση βγαίνει άνετη, ζωντανή με μια

εκπλήσσοσα, συχνά, αμεσότητα ύφους. Καμιά σχέση με έναν κόσμο άψυχο και ψυχρό.

Κρατάει ο συγγραφέας αδιάπτωτο το ενδιαφέρον του αναγνώστη με μια συνδυαστική μαεστρία, χωρίς να λοξοδρομεί από το θέμα του.

Ας έρθουμε τώρα στο ερώτημά μας: πού θα κατατάξουμε έναν τέτοιο ορεσίβιο βοσκό και κατσικοκλέφτη που, ενώ ήταν «υπεράνθρωπος», ενώ ήταν μια ασυγκράτητη ορμή της φύσης, της περιπέτειας, ωστόσο δεν ήταν αναγκαστικά κακός; Ο ήλιος έλαμπε και γι' αυτόν.

Με τη συγκατάθεση του καλοπροαίρετου αναγνώστη, θα γυρίσουμε για λίγο στην κοινωνιολογία και στην ιστορία.

Λοιπόν, οι κοινωνίες βγάζουν λογής ανθρώπους, καλούς και κακούς. Και, όπως οι καλοί δεν είναι όλοι το ίδιο καλοί, αλλά υπάρχει ανάμεσά τους διαφορά ή και τους χωρίζει απροσμέτρητη απόσταση ως προς την γνησιότητα της αρετής, έτσι και ανάμεσα στους κακούς υπάρχει αντίστοιχη διαφορά. Να αναφερθούμε σε παραδείγματα; Ληστές αναγκάστηκαν να γίνουν και κάποιοι αγωνιστές του 1821.

Ο στρατηγός Μακρυγιάννης στα Απομνημονεύματά του μας βεβαιώνει: (Κι όσοι μέιναν από τους αγωνιστές του '21) «γκιζερούν ξυπόλητοι και γυμνοί μέσα στα σοκάκια αυτής της πατρίδας τους και χήρες και ορφανά των αγωνιστών διακονεύουν... Ποτές Δικαιοσύνη δεν είδαμε.» (βιβλ. Δ', κεφ. 7). Και αλλού πάλι θα ειπεί, ότι ο Θ. Κολοκοτρώνης, με εντολή του Ιω. Καποδίστρια, ανα-γκάζεται να συνεργαστεί με «ληστές», για να «μείνουν τα σύνορα περιορισμένα να βγάλουν παντού ληστές». (βιβλ. Β' κεφ. Α').

Να θυμίσω ακόμη τον Γιάννη Αγιάνη του Βίκτωρα Ουγκώ, στους Αθλίους του; Καταδικάστηκε γιατί έκλεψε ένα καρβέλι ψωμί. Δοκιμάστηκε διωκόμενος κάπου 19 χρόνια, ενώ ήταν πια ο κύριος Μαγδαληνής. Περιττεύει να συνεχί-σουμε. Θέλω, λοιπόν, να ειπώ ότι μπορεί κάποιος να είναι σε χρόνους παλιούς, «ληστής», μα δεν είναι αναγκαστικά και κακός.

Οι «Αετοί της Καρίτσας» - και μας ενδιαφέρει εδώ ο ορεσίβιος κατσικοκλέφτης Μιχάλης Ρουμάνος - ζουν στη σκιά των πιο πάνω ανθρώπων. Είναι μια άλλη ιδιότυπη κατηγορία. Ο Μιχάλης Ρουμάνος, αλλά και άλλοι, σε διάφορα μέρη παλαιότερα, έχουν μια ιδιαιτερότητα, ότι δηλαδή η ζωή τους διαμορφώθηκε στα βουνά και στα δάση, άνθρωποι αγράμματοι, άγριοι θα έλεγα, οι οποίοι όμως είχαν μια ασυνήθη σωματική ρώμη, φυσική, πρωτόγονη, αλλά αυτή η δύναμή τους δεν καταστρέφει την ανθρωπιά τους. Είχαν μια πρωτόγονη προηθική υγεία. Το εσωτερικό τους, η συνείδηση τους είναι μια απλοϊκή-φυσική συνείδηση, χωρίς δηλαδή λεπτομέρειες. Μορφές μονοκόμματα είναι, με κάποιες ρωγμές που μπαίνει πότε-πότε ένα αμυδρό ανθρώπινο φως. Τέτοιος ήταν και ο Μιχάλης Ρουμάνος. Ήταν φύση και η φύση θέλει τη φύση, τα πάντα οδηγεί το ένστικτο.

Αντίθετα, η συνείδηση θέλει τον πολιτισμό. Αλλά πολιτισμός εί-ναι και πόνος, είναι προβληματισμός, είναι και αμφιβολία. Η συνείδηση αγρυπνάει. Αντίθετα το ένστικτο, η απλή δηλαδή, βουβή φύση, αναπαύει, έχει την ασφάλεια που την εξασφαλίζει το ένστικτο. Ο Ρουμάνος, λοιπόν, ζούσε στην άγνοια, στην ασφάλεια του ενστίκτου.

Ο καθένας φέρνει μέσα του το ζώδες, τον πρωτόγονο άνθρωπο, ο καθένας φέρνει μέσα του τη σκιά του, παρότι λειτουργεί η συνείδησή μας, η ελεύθερη βούληση, το φως της λογικής. Οι σκέψεις μας αυτές βασίζονται στην κοινω-

νική Ψυχολογία. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν πρέπει να καταδικάσουμε αντικειμενικές συμπεριφορές. Έχουμε όμως καθήκον να τις κατανοήσουμε πρώτα και, προ παντός, έχουμε χρέος να μη καταδικάσουμε εκεί όπου μπορούμε να βοηθήσουμε και να βελτιώσουμε.

Μέσα μας αναμιγνύεται το χαμηλό με το υψηλό, το καλό και το κακό, με τρόπο ακατανόητο, ανοίγοντας μπροστά μας αδιέξοδα, σύγχυση, αυταπάτη και αμφιβολία. Για τούτο και ο Μιχάλης Ρουμάνος, ο αετός στα βουνά της Καρίτσας, μέσα από το ένστικτό του, μέσα στο μισόφωτο του μυαλού του, συνειδητοποιούσε, ότι κάτι τον βαραίνει. Και δοκίμαζε, κατά καιρούς, να υψώνει το βλέμμα του προς την κοινωνία, τον πολιτισμό, μα το έβλεπε δύσκολο να μπει μέσα σ' αυτόν τον λαβύρινθο, να μπει δηλαδή μέσα σε ένα κόσμο φτιαγμένο από νόμους και κανόνες. Έβλεπε τους ανθρώπους να είναι πιασμένοι από ένα αόρατο δίχτυ.

Έτσι έμενε στην ασφάλεια του ενστίκτου, όπως είπαμε, αποφεύγοντας τη διεύρυνση της συνείδησης που περιορίζει το ένστικτο και κάνει τη ζωή με νόημα. Έτσι έπαιρνε τα βουνά και ξάπλωνε κάτω απ' τα αστέρια. Λιγόλογος καθώς ήταν, δυσπρόσιτος, όταν τύχαινε και άκουγε έναν καλό λόγο, κάτι φώτιζε το πρόσωπό του.

Όταν πια, κάπου μετά τα εξήντα πέντε χρόνια του, είχε κατεβεί στο χωριό, φιλιωμένος με την κοινωνία, έλεγε στα παιδιά του: «Κακό μπορεί να έκαμα, κακία όμως μέσα μου δεν είχα, ό,τι και να 'καμα, και κακό να μου 'καμε κάποιος... Για μια στιγμή γενόμουνα θεριό και την άλλη βόσκαγα εκεί πέρα σαν αρνί...»

Και πάλι έλεγε στα παιδιά του: «Δεν ήμουνα μονάχα κατσικοκλέφτης, αλλά, όπως και να το κάμουμε σε ούλες τις περιπτώσεις το ξένο είναι πιο νόστιμο... Το άδικο δεν ευλογιέται, το 'βλεπα, αλλά ήτανε αργά. Δε ξέρω πώς ξόκυλα και ήθελα τα δικά μου δικά μου και τα ξένα μισιακά... Και από την άλλη είχα και το Χριστό μέσα μου και ό,τι είχα, το μοίραζα, ό,τι μου ζηταγε κάποιος δε του χάλαγα χατίρι. Κι εγώ άνθρωπος ήμουνα. Ο Θεός που ξέρει, ας με συχωρέσει».

Στα παιδιά του συμβούλευε να μην κάνουν ποτέ τη δική του ζωή.

Συνοψίζοντας, θα επαναλάβω ένα λόγο του Β. Ουγκώ: «οι ουρανοί αγάλλονται πιο πολύ για ένα δάκρυ στο πρόσωπο του μετανοημένου αμαρτωλού, παρά σαν το κάτασπρο χιόνι ρούχο ενός δικαίου. Για όλα αυτά και άλλα που μας χαρίζει το βιβλίο «οι Αετοί της Καρίτσας» του Βασίλη Βλαχάκου, χαιρετίζω το εγχείρημά του να αναδείξει τέτοιες μορφές.

Κατορθώνει και μετουσιώνει άνετα ένα συγκεκριμένο πρόσωπο σε μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα λαϊκή ιδιοτυπία. Και το πετυχαίνει χωρίς παραμορφώσεις, χωρίς αλλοίωση, χωρίς εξωτερική μεγέθυνση. Μας δίνει μορφές της περιοχής γεμάτες ένταση ζωής. Με την τέχνη του λόγου, αναπαύει το νου και την καρδιά, την φορτισμένη από τη δυσφορία, το άγχος και το αίσθημα «κενού» καθώς μας επαναφέρει την πρώτη, την ακατέργαστη ύλη της ζωής και βλέπουμε τη θετική ζωική δύναμη, τη συνυφασμένη με την ανθρώπινη φύση μας.

Δημήτρης Γ. Κατσαφάνας

Εισαγωγή

13 Δεκεμβρίου 1967. Μία ημέρα αλλιώτικη από τις άλλες. Σημαντική, ξεχωριστή, χαρούμενη και ελπιδοφόρα, που την προηγούμενη νύχτα όσο κοιμόμουν έβλεπα σε όνειρο όλα τα μελλούμενα, και στο ζύπνιο μου σκεπτόμουν και σχεδίαζα τι θα έπρεπε να κάνω όταν με το καλό ξημέρωνε και έβγαινα στο δρόμο την αυγή.

Πρωί-πρωί έβαλα «τα καλά μου» και στο κατευόδιο με την ευχή των γονιών μου, και με τη συγκίνησή μου στο σάκο του στήθους μου δεμένη κόμπος στο λαιμό μου, δεν άφηνε να τρέξει το δάκρυ στο χωματόδρομο της αναζήτησης και να δυσκολέψει έτσι τα βήματά μου στο ξεκίνημα της ελπίδας.

Η αίτησή μου για διορισμό ως αναπληρωτής δάσκαλος είχε γίνει αποδεκτή. Προορισμός μου η «Επιθεώρησις Δημοτικής Εκπαιδεύσεως Λακεδαίμονος» και η ορκωμοσία προϋπόθεση για το διορισμό μου.

Μετρώντας τα σκαλιά του πρώτου ορόφου, για να μη με πιάσει αδιάβαστο ο επιθεωρητής, έχασα τον αριθμό από τη φόρτιση των συναισθημάτων, από το βάρος της ευθύνης, την ιερότητα και σοβαρότητα της στιγμής, ώσπου το χαμόγελο ενός παλιού συναδέλφου που έκανε χρέη βοηθού επιθεωρητή, με βοήθησε με το καλωσόρισμα και με τη συναδελφική συμπεριφορά του να συνέλθω, να φερθώ με τη σειρά μου εξίσου ευγενικά, για να γνωριστούμε καλύτερα αρ-γότερα και να γίνουμε φίλοι.

Από τη στιγμή που ενημερώθηκε ο επιθεωρητής για την παρουσία μου, τα λεπτά της αναμονής χρόνος ατέλειωτος.

Και όταν άνοιξε η πόρτα και πέρασα στο γραφείο του, η συστολή ολοφάνερη, καθότι η σοβαρή, αγέλαστη και ολύμπια στάση του, που δεν μου έδινε περιθώριο για οικειότητα, με κράτησε σε απόσταση, προφανώς για να μου πάρει τον αέρα και να αφήσει να εν-νοηθεί ότι αυτός είναι το αφεντικό.

Ε, αυτό με πείσμωνε και το τρακ που είχα εξαφανίστηκε από μέσα μου και από πάνω μου. Κι αυτό που φάνηκε στο πρόσωπό μου τον έκανε να αφήσει ένα μειδίαμα στα στενά και σφιγμένα χείλη του.

Η στιγμή της ορκωμοσίας ιεροτελεστία. «Ενώπιον Θεού και επιθεωρητού» ορκίστηκα «πίστιν εις την Πατρίδα, το Σύνταγμα και τον Βασιλέα». Ένας όρκος που πολλές φορές, δυστυχώς, από πολλούς δεν τηρείται, και δεν ξέρω πόσοι με-χρι σήμερα έχουν χαρακτηριστεί επίορκοι.

Για κάποιους θα πω ότι μοιάζει πολύ με τον όρκο που δίναμε παιδιά, τότε που σταυρώνουμε τα δάχτυλα και φιλώντας το σταυρό, λέγαμε απερίσκεπτα «να μη χαρώ τη μάνα μου», και τόσα άλλα.

Με την ευχή, τη σύντομη διδαχή και τις νουθεσίες του επιθεωρητή στις από-σκευές μου, και με το βάρος του χρέους και της ευθύνης στη ζυγαριά της συνείδησης κατέβηκα τα σκαλιά χωρίς να τα μετρήσω κι αυτή τη φορά, πέρασα απέναντι και μπήκα στο βιβλιοπωλείο να πάρω τα σχετικά έντυπα της ορκωμοσίας για συμπλήρωση και υποβολή ιεραρχικά στην επιθεώρηση.

Περιμένοντας να έρθει η σειρά μου, το ραδιόφωνο στο βάθος με μια ψυχαγωγική εκπομπή έδινε στο πρωινό μια ευχάριστη ατμόσφαιρα και ξαφνικά, «έκτα-κτον δελτίον ειδήσεων».

Μαρμαρώσαμε όλοι, καθώς ο νους μας πήγε, όπως συνήθως, στο κακό. Η είδηση ότι «...ο Κωνσταντίνος κρύπτεται από χωρίου εις χωρίον..», μας άφησε όλους σύξυλους και εμένα στήλη άλατος να σκέπτομαι: είμαι ο τελευταίος που ορ-κίστηκα στον βασιλιά. Είχα την αίσθηση ότι το είπα μέσα μου, αλλά το σκέ-φτηκα δυνατά και με άκουσαν όλοι, καθώς είδα να με κοιτάζουν με το στόμα ανοιχτό.

Τα σχόλια πολλά εκείνη τη στιγμή, μα πρόθεσή μου τώρα δεν είναι να σχολιάσω πολιτικά ή πολιτειακά το γεγονός, αλλά μόνο αυτό το κομμάτι της φράσης που μου έμεινε, «από χωρίου εις χωρίον». Και τούτο, δεν ξέρω γιατί, αλλά πολύ αργότερα κατάλαβα ότι αυτά τα λόγια ήσαν προφητικά για μένα, αφού για τριάντα τρία χρόνια πήγαινα «από χωρίου εις χωρίον» περνώντας συνολικά από δώδεκα σχολεία, όχι βέβαια κρυπτόμενος, αλλά αγωνιζόμενος, διδάσκων και από τη ζωή διδασκόμενος.

Έτσι είχα την τύχη, πέρα από τους μαθητές μου που τους ένοιωθα σαν παιδιά μου, να γνωρίσω και ανθρώπους που ξεχώριζαν με το χιούμορ τους, κάποιοι με τη σοφία τους, άλλοι με τα κατορθώματά τους, και γενικά μια ποικιλία χαρακτή-ρων που καταγράφηκαν ανεξίτηλα στη μνήμη μου και που δεν χάνω ευκαιρία να διηγούμαι πολλές από τις ιστορίες τους.

Κι αυτές που ξεχώρισαν και στριφογύριζαν για χρόνια στο μυαλό μου, είναι οι ιστορίες δύο αδελφών από την Καρίτσα.

Στο αφήγημά μου αυτό, λοιπόν, επέλεξα με την άδειά του όταν τον γνώρισα, και με τη συγκατάθεση του γιου του από τη μακρινή Αυστραλία αργότερα, να γράψω για τη ζωή του με όσα ο ίδιος ο μπαρμπα-Μιχάλης μου είπε, ο «Ρουμά-νος» όπως τον έλεγαν και όπως τον ήξεραν σε πολλά χωριά του Πάρνωνα και όχι μόνο, και με αυτά που μου είπαν δικοί του άνθρωποι, φίλοι του, συγγενείς του και συγχωριανοί.

Το «Ρουμάνος» δεν δείχνει την εθνική του ταυτότητα ή την καταγωγή του, αλλά είναι το παρατσούκλι (παρανόμι) που κληρονόμησε από τον πατέρα του, που του είχαν «κολλήσει» οι συγχωριανοί του, καθότι τον περισσότερο χρόνο τον περνούσε έξω από το χωριό στα ρουμάνια, με τη στάνη του συντροφιά, με τα ελάτια φίλους καρδιακούς, με τα άγρια ζούδια φύλακες καλούς.

Ο μπαρμπα-Μιχάλης, λοιπόν, όπως είχα την τύχη να τον γνωρίσω, ξεχώριζε με τη σωματική του διάπλαση, την υπερφυσική του δύναμη, την εξυπνάδα και με την ίδια τη ζωή του που ήταν «βίος και πολιτεία», θεώρησα ότι άξιζε να μείνει στην ιστορία του χωριού του και ακόμη παραπέρα.

Όσο για τον Κωσταντή τον αδερφό του, «Κωσταντηρουμάνο» όπως τον έλεγαν, που δεν έτυχε να τον γνωρίσω καθότι είχε φύγει πριν από χρόνια από τη ζωή, οι πληροφορίες που πήρα γι' αυτόν όχι μόνο με συγκίνησαν αλλά και με συγκλόνισαν, καθώς τέτοιοι άνθρωποι δεν γεννιούνται, παρά μια φορά στα χίλια χρόνια.

Πρόκειται για δυο αδέρφια-γίγαντες, κοινό τους γνώρισμα, δυο όμως διαφορε-τικοί χαρακτήρες, με μια ζωή τελείως αλλιώςτικη και που δεν είχαν τίποτα κοι-νό με τα άλλα αδέρφια τους.

Οπότε και να ήθελα να υπερβάλω ή να προσθέσω κάτι στο ιστορικό τούτο αφήγημά μου, δεν θα το έκανα καθώς οι δυο αυτές βιογραφίες μοιάζουν με

μυ-θιστόρημα. Και τούτο γιατί είναι τόσα πολλά αυτά που έζησαν και αυτά που έκαναν, που πράγματι μοιάζουν με ένα πολύ ωραίο παραμύθι.

Οι ιστορίες και τα κατορθώματά τους είναι πέρα για πέρα αληθινά χωρίς φτιασίδια και υπερβολές, με όλα τα καλά και τα κακά που πλάστηκε ο άνθρωπος, καλός-κακός, ωραίος-άσχημος, χαρά-λύπη, ευτυχία-δυστυχία κ.λ.π. που σε συνδυασμό με αυτά που συμβαίνουν γύρω μας, όταν υπερισχύει το ένα από τα δύο, έχουμε τότε και το ανάλογο αποτέλεσμα, που μας χαρακτηρίζει.

Άλλωστε μην ξεχνάμε, τα αντίθετα κρατούν το σύμπαν σε λεπτή ισορροπία κ' η ίδια η ζωή εξαρτάται από αυτά, με τη γέννηση και το θάνατο. Ως και αυτός ο Παράδεισος, δε μπόρεσε να σταθεί μόνος του, και δημιουργήθηκε αμέσως μετά η Κόλαση για να ισορροπήσουν. Όλα αντίθετα, λοιπόν, και στη ζωή και στη φύση.

Όσο για το βιβλίο, για να μην υπάρχουν απορίες και ερωτηματικά για την καθυστέρηση της έκδοσης, η απάντηση είναι ότι τήρησα την υπόσχεση που είχα δώσει στο μπαρμπα-Μιχάλη που μου είχε πει:

«Αφότου θα έχω φύγει από τούτη την παλιοζωή, δάσκαλε, γράψε τότε ό,τι θυμάσαι από τούτα που σου λέω, και από κείνα που θα σου ειπούνε και άλλοι, αλλά μετά από χρόνια, για δεν έχω σκοπό να φύγω νωρίς. Μην έρθεις στη κηδεία μου και τα έχεις γραμμένα, για θα σηκωθώ απάνου και θα σε περιλάβω με τη μαγκούρα».

Και είχε δίκιο, καθώς άργησε να φύγει και η ιστορία γράφεται μετά από χρόνια.

Αφού πέρασαν, λοιπόν, σαράντα περίπου χρόνια από το θάνατό του και πενήντα από τότε που πήγα στην Καρίτσα δάσκαλος, γίνεται το θέλημά του, και το πόνημα αυτό ας είναι μνημόσυνο αιώνιο στους δυο Αετούς της Καρίτσας.

Επίλογος

Η γραφή μου έφτασε στο τέλος της, μα κάτι ακόμη ζητάει να ειπωθεί. Αυτό το «κάτι», λοιπόν, πότε έρχεται στον ύπνο μου και με πάει στο σπίτι του Κωσταντηρουμάνου, που δεν ξέρω αν υπάρχει, και άλλοτε σαν μαγνήτης τραβάει τη σκέψη μου και την πάει στην Τσούκα και στον Ελατιά εκεί που οι Ρουμάνοι πέρασαν τη ζωή τους και ήταν η ψυχή τους.

Με συντροφιά τη σύζυγό μου, το φίλο μου Βασίλη Αντωνάρακο, που σαν καλλιτέχνης πήρε μαζί του και την επαγγελματική φωτογραφική του μηχανή και την κοινή μας φίλη την Φωτεινή, πήγαμε την τελευταία Κυριακή της Αποκριάς στην Καρίτσα, για μια περιήγηση οι άντρες στα λημέρια των Ρουμάνων, με ξεναγό τον Αντώνη, που ήταν χρόνια αγροφύλακας και μέχρι σήμερα κνηγός που ξέρει καλά τον τόπο.

Φτάνουμε, το «ωραίο φύλο» μένει πίσω για μια περιήγηση στο χωριό από τις κυρίες που μας περίμεναν, και πριν ξεκινήσουμε μαθαίνω από τον Αντώνη ότι πράγματι υπάρχει το σπίτι του Κωσταντηρουμάνου και με απερίγραπτη χαρά και συγκίνηση, λέω:

- Πάμε, Αντώνη, να φωτογραφίσω το σπίτι και συνεχίζουμε μετά για Τσούκα κι Ελατιά.

- Ναι, δάσκαλε, αλλά επειδή είναι στο πάνω μέρος του πέρα χωριού να πάμε με το αυτοκίνητο.

Ξεκινάμε και όπως πηγαίνουμε περνάμε έξω από το ταβερνάκι του κυρ-Γιάννη, που άλλοτε έσφυζε από ζωή, το βλέπω έρημο κι αραχνιασμένο, στο έλεος του χρόνου αφημένο. Και δίπλα, το σπίτι του μπαρμπα-Μιχάλη του Ρουμάνου ερμητικά κλειστό, λάφυρο από το χάρο φυλαγμένο.

Και όπως παίρνουμε τον ανήφορο, ξάφνου βλέπω τον Κωσταντηρουμάνο να πηγαίνει μπροστά με τα λιοκόκκια και το λάδι στον ώμο που είχε κερδίσει στο μεγάλο στοίχημα τους λιτριβιαραίους. Κόβω ταχύτητα, και ο Αντώνης που νόμισε ότι θα σταματήσω, μου λέει:

- Μη σταματάς, δάσκαλε, δεν είναι εδώ το σπίτι του Κωσταντή. Είναι λίγο πιο πάνω. Κοντεύουμε να φτάσουμε.

Δεν λέω τίποτα, ακολουθώ τον Κωσταντηρουμάνο και καθώς τον βλέπω να βγαίνει από το δρόμο, καταλαβαίνω ότι εκεί είναι το σπίτι του και εκεί μετά από λίγο σταματώ.

- Αυτό είναι το σπίτι, δάσκαλε. Το είχες ξεχάσει και το θυμήθηκες;

- Όχι, Αντώνη. Το είχα δει στον ύπνο μου και δεν σου κρύβω, ακολούθησα τον Κωσταντηρουμάνο. Και να 'το τώρα μπροστά μας ίδιο κι απαράλλαχτο όπως το είχα δει στον ύπνο μου.

Η πρώτη εικόνα, ένα παρελθόν από το παρόν αναπαλαιωμένο που δείχνει ότι δεν θέλει να σβήσει και να ξεχαστεί.

Η φτωχική του εξώπορτα με ένα σύρμα πρόχειρα κλειστή, απόδειξη ότι ο επισκέπτης είναι καλοδεχούμενος και ότι πριν από λίγο έβλεπα στη φαντασία μου τον Κωσταντηρουμάνο.

Περνάμε την πόρτα της υποδοχής και με τη λαχτάρα να παρουσιαστεί πάλι μπροστά μου, αντικρίζω την είσοδο του σπιτιού αμπαρωμένη και τα παντζούρια επτασφράγιστα μυστικά.

(Φωτο: Το σπίτι του «Κωσταντηρουμάνου» αναπαλαιωμένο, όπως είναι σήμερα, με τη μουριά στην αυλή κλαδεμένη)

Δεν βλέπω τώρα αυτά που θέλω, μα εκείνα που είναι πραγματικά. Ο Κωσταντηρουμάνος πουθενά...

Πετρωμένες οι μνήμες στη σιωπή, καμία σκιά στη μοναξιά του ηλιόλουστου μεσημεριού από τη μουριά, σημάδι ότι κάποιος την κλαδεύει, αφού τα παιδιά πια δεν έρχονται για μούρες και ο Κωσταντηρουμάνος στον ίσκιο της να κοιμηθεί.

Ανήσυχο το βλέμμα μου, άδικα ψάχνει να δει κάτι ανεκτίμητο παλιό και μόνο η φαντασία μου, ακαταμάχητη δύναμη, κατακυριεύει και φωτίζει τα πάντα.

Κλείνοντας στη στιγμή το μάτι ο φακός, απαθανατίζει έγχρωμη την εικόνα μα την εμφανίζει γκριζα και ασπρόμαυρη, όπως αυτές τις εικόνες που έρχονται από τα παλιά φθαρμένες, γκριζες και σαν τη μουριά στο χρόνο κλαδεμένες, που περιμένουν την άνοιξη της μνήμης για να βλαστήσουν οι αναμνήσεις, ώσπου να 'ρθει το φθινόπωρο να πέσουν τα φύλλα απομεινάρια μιας ζωής στο πλακόστρωτο της λησμονιάς, για να έρθουν στο σήμερα αμείλικτες, αμίλητες, βουβές.

Όλα, λοιπόν, εδώ μένουν. Ασήμαντα και σημαντικά, πνευματικά και υλικά, αθάνατα και θνητά.

Έτσι, όμως, κάτι θα έχουν αφήμενο στην Τσούκα και στον Ελατιά οι Ρουμάνοι, ή κάτι θα είναι κρυμμένο στο ρουμάνι.

Ο δρόμος από γιδόστρατο που ήταν κ' οι βοσκοί ήσαν αναγκασμένοι να κουβαλάνε με τα ζώα το τυρί, το γάλα και τις μυτζήθρες στο χωριό και οι Ρουμάνοι όλα αυτά στους ώμους τους, εδώ και λίγα χρόνια, λέει ο Αντώνης, έγινε αυτοκινητόδρομος με τις ενέργειες του αείμνηστου προέδρου Παναγιώτη Αντωνίου.

Αν και ανηφορικός και στενός, είναι εξυπηρετικός και απολαυστικός, καθώς όσο ανεβαίνουμε, όλο και πιο πολύ ξεδιπλώνεται ο ορίζοντας στα μάτια μας και λύνεται σιγά-σιγά ο γόρδιος που έσφιγγε τη σκέψη μου.

Με τα χέρια μου στο τιμόνι και με τους συνεπιβάτες μου να έχουν την προσοχή τους πότε σε μένα, πότε στο δρόμο ρίχνοντας κλεφτές ματιές στην όμορφη φύση, το αεράκι του βουνού από το ανοιχτό παράθυρο φέρνει την ευωδιά του θυμαριού, καίτοι δεν είναι ανθισμένο, τη μυρωδιά της ρίγανης που και ξερή ανασταίνει πεθαμένο.

Σε υψόμετρο 1.260 μ. αρχίζει ο Αντώνης να μας λέει τις ονομασίες των βουνοκορφών: Αριστερά μας η Τσούκα και στα δεξιά μας ο Ελατιάς. Πίσω από την Τσούκα φαίνεται ο Ταΰγετος στο βάθος χιονισμένος, δεξιά της ο Κούμαρος, και δεξιότερα η Περικιά. Εκεί είναι και η τρύπα όπως σου έχω ειπεί, δάσκαλε..

- Ναι, είναι η ιστορία που μου έχεις πει με το βοσκόπουλο και την προβατίνα.

- Ναι, και συνέχεια είναι το Μαζαράκι. Από την Τσούκα μέχρι το Μαζαράκι που βλέπετε και στα άλλα βουνά που θα δούμε σε λίγο, σ' αυτά βόσκανε τα κοπάδια τους οι Ρουμάνοι και άλλοι πολλοί τσοπαναράιοι του χωριού.

Συνεχίζουμε να ανεβαίνουμε ώσπου φτάνουμε πάνω σε ένα πλάτωμα με ένα εξωκλήσι.

(Φωτο: Ο Αντώνης Κατσάμπης και ο Βασίλης Αντωναράκος στον Ελατιά)

- Εδώ είμαστε, όπως βλέπετε στον Ελατιά. Το εκκλησάκι είναι ο Αγιαννάκης, που γιορτάζει στις 29 Αυγούστου.

Στα δεξιά του Ελατιά είναι η Αρκουδότρυπα, που εκεί παλιά ζούσανε και φωλιάζανε αρκούδες στη τρύπα, γι' αυτό και τη λέμε έτσι. Δεξιά της οι Ασφακίτσες, μετά τα Κουτσουβάρια ή Ταμπούρια και πέρα κείθε ο Μεγάλος Βράχος.

Και κάνοντας μεταβολή προς το νοτιά, εδώ κάτω είναι η Καρίτσα, όπως βλέπετε, απέναντι στο βάθος το βουναλάκι Καλόγερος και από κει και πέρα τα χωριά Αλεποχώρι, Αη-Δημήτρης, Νιάτα, Απιδιά, στο βάθος η Κορκούλα στους Μολάους και ο Λακωνικός κόλπος.

Πριν μπούμε στο εκκλησάκι του Αγιαννάκη για να προσκυνήσουμε, παίρνει το μάτι μου τη χρονολογία που χτίστηκε, 1869.

(Φωτο, ο Αγιαννάκης στον Ελατιά)

Περνάμε μέσα, προσκυνάμε, ανάβουμε ένα κερί στη μνήμη των Ρουμάνων και βγαίνουμε να απολαύσουμε τη θέα που απλώνεται σαν ένα τεράστιο κυματιστό σεντόνι σε όλες τις αποχρώσεις του πράσινου, μπαλωμένο με τα γήινα χρώματα πάνω από κορυφές, μέσα από ρεματιές, πέρα από πλαγιές, ανηφοριές και κατηφόρες.

Εκείνη τη στιγμή καθώς η ματιά μου ιχνηλατεί το χώρο ακούω κάπου να χτυπούν τροκάνια. Η καρδιά μου σκιρτά και αυτό το «κάτι» που είχε λυθεί πιο πριν και κυριαρχούσε στη σκέψη μου και είχε αιχμαλωτίσει τη φαντασία μου, αρχίζει να παίρνει σάρκα και οστά.

Κάνω λίγο πιο πέρα και τα βήματά μου βλέπω να γίνονται δρασκελιές.

Ανατριχιάζω, καθώς νοιώθω να περπατάω πάνω στα με-γάλα αχνάρια του μπαρμπα-Μιχάλη.

Προχωράω και ξαφνικά δεν μπορώ να κάνω βήμα. Στέκομαι και σκέπτομαι ότι εκεί θα στάθηκε κάποτε ο Ρουμάνος να αγναντέψει πού βόσκει το κοπάδι του.

Βάζω τις παλάμες μου γύρω από το στόμα μου «χωνί» για να ακουστεί η φωνή μου μακριά, και φωνάζω με όλη τη μυϊκή και ψυχική μου δύναμη: Μπαρμπα-Μιχάληηηη! Κωσταντήήήή!

Μετά ακούω από τη φωνή μου στις ρεματιές, ληηηηη! .ντήήήή!

Και ξάφνου ακούω από ψηλά .... «ληηηηη! ....ληηηηη!»

Σηκώνω τα μάτια μου, και τι να δω! Δυο αετοί στον ουρανό βλέπω να ζυγιάζουν στα φτερά τους τα συναισθήματά μου, θεωρώ ότι ανοίγουν την αγκαλιά τους να με πάρουν στα φτερά τους, νοιώθουν ό,τι νοιώθω, μένω

στήλη άλατος. Χάνομαι στο αχανές και βρίσκομαι εκτός τόπου και χρόνου. Αποκωδικοποιώ αυτό που άκουσα, και τους απαντώ με το ίδιο: «...ληηηηη!...ντήήήή!».

Με φονάζουν πάλι: «...ληηηηη! ...ληηηηη!», κουνάνε τα φτερά τους, ανταποδίδω το χαιρετισμό με το χέρι μου, χάνονται αυτοί στο απέραντο γαλάζιο και εγώ βρίσκομαι εκτός τόπου και χρόνου χαμένος στην αιωνιότητα.

Από πιο πέρα ο φίλος μου που έβλεπε, άκουγε και φωτογράφιζε, πλησιάζει και μου λέει.

- Φίλε, έχεις δίκιο που λες ότι ήσαν ερωτευμένοι με την Τσούκα και καρδιακοί φίλοι με τον Ελατιά. Σήμερα έδειξαν ότι είναι και φίλοι σου.

Η φωτογραφία που σε πήρα με τους αετούς είναι ο αδιάψευστος μάρτυρας αυτού που είδαμε και όσο για αυτό που ακούσαμε θα έχω και θα το λέω.

- Όνειρο ή πραγματικότητα, πώς να τα ξεχωρίσουμε και πώς να τα ερμηνεύσουμε όταν η γέννηση είναι ένα θαύμα, η ζωή ένα αίνιγμα και ο θάνατος μυστήριο;

Μένω σε αυτό που είδα, κρατάω αυτό που ένοιωσα, τελειώνω τη γραφή μου και κλείνω το πόνημά μου με τους Αετούς της Καρίτσας στο εξώφυλλο όπως ήταν στη ζωή πάνω στη γη, και στο οπισθόφυλλο έτσι όπως εμφανίστηκαν στον ουρανό, όσο είναι στη μνήμη μας να ζουν και όσο λέμε το όνομά τους να υπάρχουν.

Περιεχόμενα

1. Πρόλογος	7
2. Εισαγωγή	13
3. Οδοιπορικό	17
4. Η «Αετοφωλιά»	27
5. Οι βρύσες του χωριού	33
6. Τα ταβερνάκια του χωριού	37
7. Οι Αετοί της Καρίτσας	41
8. Η γνωριμία μου με τον Ρουμάνο	46
9. Η «εις γάμου κοινωνία»	55
10. Αντί για σύζυγος...πεθερά	63
11. Στο σπίτι του Ρουμάνου	67
12. Μιλάει ο Μιχάλης Ι. Μαλαβάζος	77
13. Μιλάει ο Μιχάλης Α. Μαλαβάζος	83
14. Ο συμπεθεροκόπος	88
15. Η Αλεποχωρίτισσα	91
16. Στο Αλεποχώρι	97
17. Τα 30 κατσίκια και το ένα	101
18. Μια άλλη Αλεποχωρίτισσα	108
19. Στη Λαήνα	115
20. Η Ζουπενιώτισσα	119
21. Η Κουβελίτσα	127
22. Το αναπάντεχο καλό	131
23. Στη Γράμμουσα	134
24. Στο καφενείο της Γράμμουσας	138
25. Η Ελοσίτισσα	141
26. Στους Αγριάνους	146
27. Ο «Κωσταντηρουμάνος»	149
28. Στην Κοπρισιά	153
29. Η μουριά με τα μούρα	156
30. Το στοίχημα της μπουκουβάλας	160
31. Το μεγάλο στοίχημα	163
32. Το έλατο και η κορύτα	167
33. Στην Αμερική	169
34. Στην παλαίστρα	171
35. Το μεγάλο θαύμα	174
36. Η επιστροφή στην πατρίδα	178
37. Ο Ρουμάνος στην Αμερική	180
38. Η επιστροφή στο χωριό	182
39. Με τους «Αετονύχηδες»	186
40. Ο Καψο-Καλύβας»	188
41. Στην «Άσπρη Λάκα»	192
42. Το αρνί και ο Ρούμπος	195
43. Η βετούλα και ο Λουκάς	199
44. Η αρνάδα η «Μουτζουρή»	202
45. Το πάθημα του Ρουμάνου	208
46. Το πάθημα του Σκοτάδη	213

47. «Ο κλέψας του κλέψαντος»	218
48. Η ληστεία του Ζαρόκωστα	228
49. Στη Ζαραφώνα	231
50. Το ραντεβού με τον αστυνόμο	234
51. Στον Αστυνομικό Σταθμό.	240
52. Στο ταβερνάκι του Κατσάμπη	245
53. Τα μεγάλα τραύματα	248
54. Η σύλληψη	252
55. Στη φυλακή	254
56. Η αποφυλάκιση	260
57. Η τρύπα της Περικιάς	269
58. «Απίστευτο κι όμως αληθινό»	271
59. «Μόνο τα βουνά δεν σμίγουν»	276
60. Ένας αιωνόβιος, εν ζωή, Αετός	280
61. Η ελιά της Καρίτσας	286
62. Ένα αετόπουλο στην Κορέα	291
63. Τα νέα «Αετόπουλα» της Καρίτσας	295
64. «Καριτσιώτικα Νέα»	299
65. Ο Αδαμάντιος Μιχ. Μαλαβάζος	302
66. Οι Μαλαβαζαίοι	304
67. Γενεαλογικό δέντρο	307
68. Οι Αετοί στα ουράνια	308
69. Η Πατρίδα μας	311
70. Αυτοί είμαστε! π.	312
71. Ο Επίλογος	313
72. Αυτοβιογραφία	319
73. Εργογραφία	323